

STM 1972

Operakabaler — anno 1803

Ett opublicerat brev från C. G. Nordforss till A. N. Edelcrantz

Av C.-G. Stellan Mörner

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Operakabaler — anno 1803

Ett opublicerat brev från C. G. Nordforss till A. N. Edelcrantz

Av C.-G. Stellan Mörner

Operan, dvs. Kungl. teatern i Stockholm, firar 1973 sitt 200-årsjubileum, och vid sidan av alla de krönikor och översikter som då kommer att finnas till hands kan det måhända vara på sin plats med en rent dokumentär inblick med en viss utgångspunkt och från ett visst år i institutionens brokiga historia. I synnerhet som det brev som det här är frågan om är skrivet av en man med i högsta grad pålitliga informationer från livet bakom kulisserna, nämligen Carl Gustaf Nordforss (1763–1832). Hans brev¹ är daterat i Stockholm i mars 1803 och riktat till dåvarande kanslirådet, friherre Abraham Niclas Edelcrantz (f. d. Clewberg, 1754–1821), vid den tiden på ett slags studieresa till bl. a. Paris.

Brevet är alltså skrivet under en för Operan föga gloriös tid, eftersom epoken från Gustav III:s död 1792 fram till Gustav IV Adolfs avsättning 1809 har satt dystra spår också i den rätt sparsamma forskning som överhuvud sysslat med den. Överallt i litteraturen om eller omkring Operan under de 17 åren möter man kritiska suckar eller hårda negativa omdömen. För Gustav IV Adolf var och förblev Operan det hus där fadern mördades, själv var han tämligen lindrigt intresserad av musik och såg på Operan helst bara den genre som representerades av den franska komiska operan. I övrigt ansåg han att hovkapellet och solisterna bland sångarna borde tjänstgöra i andra sammanhang, offentliga konserter, välgörenhetstillställningar m. m. Hur hans avoghet mot Operan efter hand ökades, kan man med all tydlighet utläsa ur Nordforss' brev, och till sist greps kungen av ett sådant ursinne mot Gustav III:s sköna operahus, att han 1806 lät utfärda befallning att Operan skulle rivas. 1807 skrev han på attentatsdagen (16 mars) under en skriftlig order därpå, och under sommaren började 200 man ur Helsinges regemente den för svensk konst och kultur så förnedrande rivningen,² men kloka herrar, bland dem Edelcrantz, lyckades med olika finter fördröja arbetet ända tills finsk-ryska kriget 1808 gav kungen annat att tänka på.

Vilken inställning hade nu denne Nordforss till Operans belackare, till dess främjare och framför allt till kungen? Det framgår tydligt av hans mycket fri-

¹ Kungl. bibliotekets brevsamling: Ep. E. 1: Fasc. 12. Där återfinns också ett annat brev från Nordforss till Edelcrantz, daterat i juni samma år, dock utan så genomgående anknytning till händelser inom teaterlivet. Det här återgivna brevet består av 4 tätt skrivna folioark. Varje ny sida föregås här av tecknet //.

² Närmare skildrat i bl. a. N. Personne, Svenska teatern ... [2] 1792–1810, Sthlm 1914, s. 194 ff., samt F. A. Dahlgren, Anteckningar om Stockholms theatrar, Sthlm 1866, s. 85 ff.

modiga brev, och allt väsentligt vad som avser händelser och namn kan vidimeras. Själv var han vid denna tid överadjutant hos kungen och samtidigt 2:e direktör vid Operan efter att 9 år tidigare ha varit detsamma vid Dramatiska teatern,³ medan Edelcrantz ungefär samtidigt var 2:e direktör vid Operan.⁴ De brevväxlande herrarna var alltså väl förtrogna med personer, roller, pjäser och dessutom intriger, vilket allt bidrar till ett levande stycke opera- och musikhistoria.

En del av de omnämnda personerna kräver bara en helt kort presentation, och för att befria själva brevet från fotnotsapparat kommenteras här i förväg sådant som behöver vissa hänvisningar eller närmare förklaringar, såvitt möjligt i samma ordning som nyckelordet förekommer i texten.⁵

Som första omnämnda opera möter man *Gustaf Wasa*, dvs. Naumanns berömda verk från 1786, och att den tidens store tenor och hovsångare, Christian *Karsten*, det året 46-årig, efter år 1800 förlorat åtskilligt av sin rösts bärighet, finner man bestyrkt av många samtida. Operan *Renaud* av Haeffner gavs bara 1801-02, och ansågs varken då eller senare som något mästerverk (Dlgr, Pers). — Operan *Anakreon*, som kom så mycket rabalder åstad, var av Grétry och hade haft premiär i Paris 1797,⁶ och den som då sjungit titelrollen var en över hela Europa välkänd bassångare vid namn François *Lajjs* (jfr Grove's musiklex.); Karl *Sten-*

³ Den fullständiga biografien över Nordforss återfinns i Biographiskt lexicon ... 10. Upps. 1844, s. 161 ff. Nämnas bör att han var god vän med bl. a. Lidner, Thorild och Kraus, och den sistnämnde har som bekant tonsatt dikter av Nordforss. Han var själv prästson från Dalarna och måste bl. a. försörja sig som militär, men sedan han fått också Leopold och Bellman och slutligen Gustav III som beskyddare, ägnade han sig mera åt litteratur, teater och musik. Han vann två gånger Svenska akademiens stora pris, översatte skickligt en lång rad libretton och skrev själv texten till den av Ahlström m. fl. tonsatta komiska operan *Tanddoctorn* (1800). Han omkom i samband med en alltför oordnad folkträngsel på Djurgården på Bellmansdagen 1832.

⁴ Edelcrantz kom från Åbo och fick med tiden många hedrande befattningar, bl. a. som universitetsbibliotekarie i Uppsala, Gustav III:s handsekreterare, president i kommerskollegium samt medlem av Svenska akademien. Han fick redan 1804 efterträda Hamilton men hade svårt att få Operans ekonomi att balansera på ett tillfredsställande sätt. Efter hans avgång 1810 började en lång utredning, delvis tryckt, delvis endast i handskrift i Kungl. biblioteket, där han ställdes till ansvar för ekonomisk vidlyftighet. En utförlig biografi över E. har nyligen skrivits av K. R. Gierow (1964).

⁵ Som källor har främst använts de i sammanhanget naturliga handböckerna. Där inga sidhänvisningar särskilt förekommer, är det frågan om ett sökande rent alfabetiskt eller direkt via registret. Följande arbeten och förkortningar har använts:

Dahlgren, N., a. a.	Dlgr
Elgenstierna, G., Den introducerade svenska adelns ättartavlor ... 1-9. Sthlm 1925-36.	Elg
Die Musik in Geschichte und Gegenwart	MGG
Personne, N., a. a.	Pers
Sohlmans musiklexikon ... 1-4. Sthlm 1948-52.	SoLex

⁶ Originaltiteln var *Anacrœon et Polycrate*, den svenska titeln *Anakreon* på Samos med översättning av Johan David Wallerius (senare Valerius), som själv vid denna tid var sångare vid Operan och hade en vacker stämma med omfång från tenor ner till baryton. Sedan han av hertiginnan Hedvig Elisabeth Charlotta p. g. a. en ofta upprepad attityd fått det sedan välbekanta öknamnet »thekannan», miste han lusten att uppträda och ägnade sig i fortsättningen med större framgång åt sitt författarskap, som bl. a. gav honom en plats bland de 18 i Svenska akademien. (Dlgr, Pers.) Att uppförandet av *Anakreon* verkligen kom Operan att skaka i sina grundvalar finns det många samtida skildringar av, även hos Personne (s. 161 ff., 173-74) och Dahlgren (s. 83 ff.). — I K. Musikaliska akademiens bibl. förvaras ett exemplar av den i Paris tryckta utgåvan av Grétrys partitur.

borg, som själv 50-årig skulle alternera med Karsten, lämpade sig väl med sin tenorbaryton bättre, trots Karstens erkänt stora röstomfång också på djupet. Gabriel *Aman* ansågs vara en högst medelmåttig sångare, medan Francisca *Stading* var hovsångerska och en av den tidens stora lyriska sopraner (Dlgr, SoLex).

Den i brevet illa åtgångne operachefen Baron *Hamilton*⁷ hade måhända kvalifikationer i andra sammanhang men absolut inte som ledare för landets förnämsta musikinstitution, och med *emigrantligan* avser Nordforss sådana franska flyktingar som sökt skydd hos den högst antirevolutionäre svenske kungen och hos honom fått inflytande bl. a. också på det musikaliska området. *Gigel* var en tydligen mycket medelmåttig premiärdansör från operan i Berlin (Dlgr), medan de i sammanhanget nämnda damerna var två av Operans egna mycket framstående premiärdansöser. Hedvig *Hjortsberg*, syster till den ryktbare skådespelaren, liknades ju vid själva Terpsichore (Dlgr, SoLex), och Margaretha Christina *Åbergsson* f. Hallongren var vid denna tid gift med den mångsidige skådespelaren G. F. Åbergsson (Dlgr). — Ett stort namn inom baletten möter oss i *Taglioni*, europeiskt ryktbar, just detta år premiärdansör vid Operan, senare känd koreograf. Den antydda romansen mellan denne italienare och Karstens dotter Sophie resulterade i bröllop redan samma år, och deras dotter Marie gjorde namnet Taglioni än mer berömt, särskilt genom sitt framträdande i *Sylfiden* med faderns koreografi (SoLex). Vem Taglionis vän *Rossi* var, har ej kunnat fastställas. *Cosali* är uppenbarligen Nordforss' av uttalet påverkade stavning av Lodovica *Casagli*, premiärdansör 1794-1804, senare gift med den utomlands framgångsrika sopranen Justina Wässelius.

Så följer i brevet ett avsnitt om utländska sångare på gästspel. Av dessa kom Carl August *Stieler* att stanna i landet, dock främst som sånglärare samt kantor vid Jakobs kyrka (Dlgr). *Cadet* blev trots Nordforss' många negativa omdömen 1:e sångmästare 1802-06 och gav i januari 1803 en flera gånger uppskjuten konsert.⁸ Prins *Heinrich* i Reinsberg var bror till Fredrik den store, och när Heinrich dog 1802, sökte sig hans franska teatergrupp med främst de längre fram i brevet nämnda makarna *Desguillons* till Stockholm och fick uppträda där till 1805 (Dlgr, Pers). *Cadet*, understödd av sina anhängare, ville tydligen ställa upp sig som en jämlike till den världsberömde kastraten och tonsättaren Girolamo *Crescentini*. Nästa förmåga var italienaren *Garelli*, som fick uppträda på *lilla teatern*, dvs. vid denna tid den i f. d. Arsenalen inrymda Kongl. Dramatiska Theatern.⁹ En stor publikstrid förekom av allt att döma kring violinisten och tonsättaren Giovanni *Giornovich*, död ett år senare, en virtuos av polsk börd med Jarnovic

⁷ Friherre J. Hugo Hamilton (af Hageby; 1752-1805) var uppväxt i det franska Schweiz, hade utbildats till militär främst utomlands och höll gärna på allt som hade hört det förrevolutionära Frankrike till, inte minst språkligt. Han skämtade gärna själv om sin oförmåga att sköta de kungliga teatrarna, och det ansågs allmänt, att kungen på så sätt indirekt skulle nå sitt mål snabbare (Elg, Dlgr samt Pers).

⁸ Cadets konsert ägde rum 22 januari. Jfr C.-A. Moberg, *Konserter i Stockholm för hundra år sedan* (Ur nutidens musikliv 1924, s. 123 ff.), där också åtskilligt kan utläsas om de längre ner i brevet omnämnda *Giornovich* och *Garelli* (hos Moberg »Carelli»).

⁹ Intermezzot som *Garelli* uppträdde i var av italienaren Giovanni Liverati (1772-1835), vars buffa *La prova generale al teatro* från sekelskiftet 1800 blev populär i många länder (Dlgr, MGG).

som ursprungligt namn. Han uppträdde på konserter hela våren 1803 och spelade till mångas förargelse bara egna kompositioner (SoLex, Moberg). Den som kände sig hotad av honom var förstas konsertmästaren i Hovkapellet Christian Friedrich Müller, och majoren som tvingade på sina officerare biljetter var uppenbarligen friherre C. T. Schulzenheim, vid denna tid major vid livregementsbrigaden (Elg).

Flöjtisten Johan Franz Brendler var hovkapellist 1802–07 och väl måhända intressantare som far till tonsättaren Eduard Brendler. — De operor av Gluck som Stieler sätts i samband med kompletteras av Frigga, dvs. Åhlströms musik till Leopolds skådespel, som hade premiär redan 1787 men aldrig slog an (Dlgr). Med beteckningen *Kungsgårdar* avses väl de kungliga slott som var försedda med teatrar, alltså närmast Drottningholm, Ulricsdal och Gripsholm. Uttrycket *harm och häl* är en äldre form för »hack i häl», och med *Fersen* avses troligen den franskorienterade och konservativa Axel von Fersen d. y., som mördades vid pöbel-upploppet 1810. — Dansören Deland var den framstående Louis Deland, som vid denna tid blev 2:e balettmästare men också hade använts som skådespelare och sångare (Dlgr, SoLex). Carl Magnus Crælius hade en utmärkt tenor och gjorde vid denna tid stor lycka utomlands. Senare blev han bl. a. sångmästare vid Operan och har fått sitt namn knutet till Jenny Linds genom att vara den förste, som uppträckte den unga flickans ovanliga talanger (Dlgr, SoLex). — De till Svenska akademiens prisutdelning anknytande funderingarna i slutet av brevet gäller bl. a. J. D. Wallerius, densamme som översatt libretton till skandaloperan Anakreon.¹⁰

Stockholm d. 18. Mars 1803.

Några underrättelser från Sverige, och det mästa från Operan. Före Jul gafs Gustaf Wasa; det gick vanligt, hvarken sämre eller bättre än förr; den lät mig likväl märka att Karsten sensibelt förlorat af sin röst. Därefter Renaud, deri jag märkte att han ej behöfde någon. — Efter Jul, det vill säga, till Drottningens Kyrkotagning, gafs Anakreon. Jag bad i ett års tid att Operan måtte förskonas för denna pjes, hvilken med två förtjenster (neml. den att visa hvad Poesin och de vackra Krafterna böra verka på en Kung och huru de böra af honom aktas, och den att så väl i öfversättningen som Originalen ha många vackra verser) förenar många och stora fel, och förnämligast det att musiken är matt, liten och kall, och att planen är bakvänd, eller omvänd, neml. så att de personer som jag tycker i ett Dramatiskt arbete böra vara de hufvudsakligaste äro här högst negligerade och knapt synliga. Jag tycker att Prinsessan och hennes älskare bordt vara hufvudpersonerna, Fadren den dernäst, och ändtligen dernäst eller sist Poeten, som kommer och verkar förlikning mellan far och barn, och ger upplösning åt pjesen. Så intressant än denna poeten bordt göras, så hade det dock aldrig bordt ske på bekostnad af hufvudpersonerna. Men här är allt uppoffradt åt Anakreon, eller kanske rättare åt Lay. Men Stenborg är ej Lay. Stenborg och Karsten skulle skiftesvis spela Anakreon. Men Karsten, som föresåg att han ingen effekt skulle göra, begärde att få spela Tyrannens rol. Pjesen gafs. Det var Gala Spektakel. Man såg Kungens missnöje under representationen; vid dess

slut bannade Han Baron Hamilton ganska häftigt i hela Hofvets och ministrarnes närvaro, och förböd för alltid pjesens uppförande. Vid hemkomsten kastade Kungen sitt tryckta exemplar i Kakelugnen. Elak är väl pjesen, det är sannt, men så skrek man än värre ut den. Man fann till ex. att Prinsessans barn var en horunge, och att hennes giftermål ej var ett giftermål, &c.&c.&c. — Hamilton och hela Emigrantligan, och dess anhängare, beskyldde mig öfverallt, och slutligen å högsta ort, att hafva narrat Hamilton att ge pjesen; jag höll på att få mycket desagement derföre, i synnerhet som (hvilket jag hittills glömt säga, men är en hufvudsak) Kungen höll pjesen för högst Jakobinsk. Utan att förutse det Kungen skulle nyttja ett så starkt uttryck, hade jag sagt B. Hamilton redan i somras, att Kungen torde bli mindre nöjd med att se en sträng regent sätta en halfrusig poet (ty Kungen har rätt att ta Anakreon i den vulgaira meningen) på thronen bredvid sig, med nöje höra honom gifva sig denna moral: Älska bara! och då du blir gammal, om Venus nekar dig att nalkas henne mer, blif hjelte under Bachi fana, &c; och sedan förlåta sin dotter för olydnad, för oloflig eller åtminstone hemlig beblandelse med en yngling, utan börd och förtjenst, samt uppoffra sin stats intresse blott för det man sjunger några drickesvisor för honom. Allt detta, så väl som att Musiken var dålig, åtminstone ej gjord för våra Sångare, hade jag föreställt Hamilton; ännu mer, jag gaf mig mer möda att få den väl uppförd, väl klädd, väl dansad, väl äklärerad, än jag gifvit mig med någon pjes. Det förtröt mig således, att få hela felet kastadt på mig. Jag kunde ej tåla det, och om två à tre dagar var Kungen upplyst derom att jag ej rädde för Hans missnöje. Stenborg var, oakadt all studering, elak i Anakreons rol; Stading intressant i Anais, men der var så litet att göra, och Bravur-Arier äro ej mer för henne. Aman elak, som alltid, i Olfid; Karsten bra i 2 akter, ej så god i den 3de. Baletterne hade visst blifvit applauderade, om det ej varit galla. — Före Jul kom hit en resande dansör från Berlin, vid namn Gigel, väl växt, talang under medelmåttan; han debuterade med en Ballet af egen Komposition, utan mening och sans commun; men det var vacker musik, och en mängd vackra attityder och grupper, och han lärde M^{ll} Hjortsberg och fru Åbergson att briljera på hans egen bekostnad. — Kort efter kom Taglioni, för hvilken jag och alla tacka Herr Kanslirådet ganska mycket. Charmant Dansör, med fötterna i synnerhet, grace, liflighet och glättighet på Scen; om hans armar och hufvud kunde vara något att säga. Han har med sig en soi-disant kompositör som heter Rossi; de äro inseparables, Oreste och Pylade, vänner aldeles på Italienska sättet. Taglioni är likväl ej af en trohet à toute épreuve; han tycker om Herr Åbergson, och Fru Åbergson tycker om Taglioni, och man har arrangerat sig så, att alla äro nöjda, och frun vinner på dubbelt sätt, ty 1° lärer Taglioni henne dansa, och hon är nu verkl. bättre än förr, och 2° som han ej är mer trogen åt sin hufvudsmak än åt sin amang är han ej obeveklig mot // henne i andra afseenden. Han är ofta hos Karstens och det tycks som äldsta dottern skulle se honom oändligt gerna. För ett par dar var der en liten familje fête, faderns namnsdag, döttrarna som rita snällt, gåfvo presenter af taylor, och sedan dansade de en pas de trois med Taglioni, rätt artig, på hvilken han repeterat med dem i några veckor. Taglioni är just à la mode, och han förtjenar det, och detta är så mycket lyckligare för Operan som Cosali ej kunnat dansa sedan Jul, för gikt i ena låret. — Stockholm, det vill säga vissa Kretsar der, har just varit en tummelplats för Kabaler och fjäsk och strider och sqvaller, om Artister och Artistämnen, och Charlataner, allt sedan början af Oktober. Då kom Tysken Stieler (som förskrefs i anledning af Herr Kanslirådets bref till mig, att bli Bas-sångare och Chormästare). Jag hörde honom, fann att han hade en excellent bas-röst, ehuru ännu rå, och lät sedan andra höra honom; han sjöng ihop med Karsten som fann honom rätt bra; strax rusade alla fjäskar till — (i musik-vägen äro de nu här aldeles befängda) och funno Stieler öfver allt annat, och satte Karsten ner under allt hvad som varit kändt. Stieler sjöng på en Konsert — och man hör ej mer talas om honom. — Kort derpå kom en Herr Cadet — H^r Kanslirådet måtte känna den Karlen eller hans historia? — Han är slägt med Doctorn och med Apotekaren Cadet famillie i Paris, tjent vid en Parisisk teater, är gift med en cinduant fröken, har varit i Italien och lärt sig sjunga, och sist tjent i Prins Heinrichs franska trupp i Reinsberg. Då Prins Heinrich dog, skref hans franska

¹⁰ Poemet över Ehrensvärd avsåg greve Carl August E., (1745–1800), berömd militär, estetiker, tecknare och författare. De förutom Wallerius nämnda pristagarna lever väl endast kvar i Svenska akademiens hävder (se Svenska Akademiens handlingar ... D. 3, Sthlm 1807, samt H. Schück, Svenska akademiens historia ... II, Sthlm 1936, s. 473 ff. och 533 ff.), men själva ämnet för Stora priset var tydligen lockande formulerat: »Svar på Frågan: Om Alderdomen är, efter naturens inrättning, ett tillstånd af förlorad sällhet eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre?»

trupp hit och begärde bli engagerad här; de fingo till svar att om de ville komma och spela och löna sig af Recetten och få alla paier och depenser fria kunde de komma. De ville det ej. Hamilton skref till en Emigrantska och förfrågade sig om truppens duglighet. Hon gaf alla ett medelmåttigt beröm. Cadet allena upphöjdes som charmant aktör, jolie figure, grace, vivante &c.&c., och *surtout excellentissime maitre de Chant &c. chantant du meilleur goût Italien & Française*. Han förskrefs att bli förste sångmästare, för 800 RB årligen, och det begärdes också att han skulle bli Aktör och Sångare i alla unga roller i Svenska Operan och Operetten. Språket gjorde intet hinder, och står i Brevet, som utgör hans engagement, så här: Vous me repondrez à cela que Vous parait impossible. Mais Monsieur, dans le chant on n'observe point Votre mouvaise pronociation; *d'ailleurs, Monsieur, je crois que Polinice par exemple pourrait être chanté en Français quoique Aedipe &c. Antigone sois chantés en Suédois*. Jag har i mina händer det papper der denna kardinaldumhet står, af mannens hand, manu propria; och jag kan visa det då vi råkas. Nå väl, Cadet kom; insinuerade sig, och très modestement och med de mäst undergifvna façonerna bedyrades att han ensam och Crescentini förstodo sång. Han lät höra sig i små sällskap, repanderade sig, grinade, broderade bort all sens af natur, och hvarmed? — med en gräll bråkande liten get-röst. Som jag märkte, att han ändå kunde sjunga simplare, då jag anmärkte att all musik ej tålde att man så ornerade, så tänkte jag: han kan bli temmeligen god sångmästare fast han ej har röst; men snart upptäckte jag att han ej kan accompagnera sig en enda not, ej heller accompagnera en annan. Han sjunger då och då med Violin; han har ej vunnit derpå. Han regerade Musikalkarnas Opinion i 14 dar; det sprangs, det trättes, det kabalerades; det förgudades. — Då kom hit en Chevailler d'indestice som heter Garelli, spelare, escamotteur, bankruterad handels-expedit &c.&c. från Italien, mellan 40 och 50 år, vacker figur, någorlunda bra basröst, mycket öfvad. Strax var han i himmelen, Cadet i smutsen. — Alla människor voro i rörelse för Garelli, alla munnar uppsperrade, alla näfvar i ordning att klappa. Han ville ge en Intermezzo på Operan (en pjäs der han efven är Aktör), mycket Kabaler mot och med. Han fick ge den på lilla teatern. Ett fastligt allarm om hans Gudomlighet innan representation, ej ett ord om honom efter den. Han är likväl här ännu, men ingen ser honom, och hans namn kommer ej ur någons mun. Under detta kom hit den allmänt kända Violinen Giornowicki; han var précéderad af ett rykte om sina kapriser och sin hetta; han var prévenerad emot Svenskarna i musikalisk måtto. Han gör Bⁿ Hamilton en visit, och aflemnar ett bref; och det första ord han får till svar är: Allez vous en! partez tout de suite pour Russie, la Suède n'est pas // un pays pour vous. Pourquoi êtes Vous venu sans m'avertir? Partez tout de suite. Un Caravane partira demain pour la Russie; ja m'en vais arranger avec eux quils vous prendrant avec. Giornowicki tänkte, hvad vi alla veta, att den som sade detta var galen. Han ärnade väl ej resa med Ryska Caravanen, men prevenerad mot Sverige förut, och så emottagen, tänkte han ej dröja mer än några dagar. Han gjorde derpå en visit hos Muller, som ej träffades. Någon misentendue i visiten och kontravisiten (NB de råkadés aldrig) och Mullers intresse att Giornowicki skulle resa, satte fiendskap dem emellan. Muller hade i början öfverhanden och det gick så långt att ingen människa ville se eller tala med Giornowicki, ännu mindre höra honom. Som jag kände honom sedan i Hamburg, helsade jag likväl på honom. Snart tog Karsten honom under sitt beskydd; man fick småningom höra honom. Han började preveneras, men ju starkare blef mot-kabalen. Man proponerade Giorn: att ge Konsert. Han var dégouterad af elakt bemötande här och ville ej. Ändtligen samtyckte han. Ny svårighet. Hela Kapellet mangrant var emot honom. Ingen ville spela på hans Konsert. Några av Giornowickis partie gjorde derpå Soupéer, dit Kapellet bjöds i detalj. Han har stor talang och lika mycket fint lefvnadsvett och inspiration då han vill; och Kapellet delt och öfvervunnit i detalj blef snart Giornowickis ödmjukaste tjenare, och spelte för honom. Hans konsert var en af dem, med hvilka jag varit mäst belåten; kanske var den bästa jag hört. Atminstone har jag ej hört någon Violin sådan som han. Men universell är han ej; och det är blott i *hans egen* genre han är stor. Hans konsert och de *förr om nämndas*, ha haft olika verkan på publiken. De skreko som förut; han efteråt. Hans succès har väl under underkufvat Stockholm, men ej Cheferne för mot-

Kabalen. Nu i harmen ger Muller Konsert; Biljetter trugas 50tals på alla bekanta och stycketals på alla obekanta. Major Schulzenheim tvingar Biljetter på sitt Regimentes fattiga Officerare, och de måste nolens volens låta draga af betalningen på deras löner. Denna Konsert är ännu ej gifven. Giornowicki tänker ge en till innan han reser. — Brendler (Flötisten) som H^r Kanslirådet engagerade, är en excellent talang och beskedlig Karl. Stieler är en bra hederlig gosse, men lat och rådlös; jag har behöft använda onda och goda façonerna om hvarandra för att få litet Nerf och arbetslust i honom; nu är han ändtligen någorlunda flitig. Han har debuterat i Calchas role i Iphigenie i Auliden; excellent röst fast något sträf; mindre gauche [tafatt] i armarna än Wallerius; något mer i sin sång. — Hans nästa rol skulle bli Hidraots i Armid som nu ges; men jag fann att den är för hög för honom; han vore der illa. Oden i Frigga lärer bli andra debuten. — Herr Kanslirådet vet väl, att här blir Franskt Spektakel? Med den styrelse som teatern nu har, skall detta nya Spektakel infalliblement minera de Svenska, utan att kunna bära sig sjelft kanske. Cadet och Désguillons hafva fått Kungens bifall, förmedelst émigrant insinuationer, och émigrantlögner, att établera franskt Spektakel. Detta Spektakel skall löna sig af recetten, få alla paier och depenser fria, kläder dito, vagnar dito, kapell, Ballett och Choeur &c., &c., allt för intet; spelar alla torsdagar och lördagar, äfven måndagar då Operan ej spelas, och i allmänhet hvad dagar det behagar. Får 100 RB för hvar representation på Kungsgårdar, utom 1 RB i Kostpengar per man om dagen, samt 2 å 3 tusen RB under den årstiden då Spektakelna mindre representeras. Det spelar alla sorts pjäser Operor, OperaKomiker, Balletter, Comedier, Tragedier, och nyttjar Kongl. Teaterns folk efter godtycke. Jag behöfver ej meddela H^r Kanslirådet mina kalkuler, hvarigenom jag kan bevisa, att Dramaterne genom denna nya inrättning skola svälta ihjäl, och Operan gå under, hvarpå i alla fall Baron Hamilton arbetar med alla sina krafter. Han ser med nöje att Kapellet förfaller snart till fullkomlig obrukbarhet. Han faller i raseri, då man talar om nya Sujeter, om Sångare, om Skolor, om pensionsstat, och goda Auteurs. — Men utan dessa saker, adjö allt Svenskt Spektakel. Styrelsen vid Teatern går så till att allt // hvad som borde ske, underlåtes, och allt hvad som ej borde göras, det göres. Alla sujeter som äro goda eller lofva att bli det rebuterats, maltraiterats. Kanhända ingen trakteras väl, utom fransoser; men är det någon, så är det alltid det största as, den odregligaste person. Indisciplinen är stigen till den högd att när en dansör eller dansös säger: jag vill ej dansa detta stycke, så måste det ändras pjes. Ingen person får åtal som aldrig så mycket sätter sig mot sin skyldighet, men folk som ostraffligt göra sin tjenst, hundsvotteras. Hushållningen är sådan att det gnides utan like så snart det är fråga om en nyttig depense, men slösas i lika mått så snart det sker utan ändamål, och utan nytta för Spektaklet. Operan kan föga bättre nu än förr betala kvartaler och räkningar i tid; och om det är det minsta bättre, så kommer det deraf, att förledit år ej en gång de allra nödvändigaste depenser äro gjorda, och att jag knapt gjordt ett par böxor nya, knapt uppmålat en enda Kuliss; och att jag, i harm och häl följt snidare och timmermän &c. för att se om de använda öfverflödigt och om bedrägerier skett. — Hade jag vetat att besparingar (om några skett) skolat hafva den följdén att ådra oss ett Franskt Spektakel till Emigranternas förnöjande, så hade jag min sann ej brytt mig om den minsta oekonomi; och jag har också, alltsedan jag fick höra talas om Franska truppen, följt helt andra principer än förr. Hade jag begripit att det skulle gå som det gått, så hade jag i allt hvad af mig berott bordt bjuda till att allt ruina, för att i sinom tid kunna allt sanera. Nu ruinas allt på ett annat sätt, och så att ingen frälsning mer blir möjlig kanske. När jag besinnar, att man, till att göra mycket godt, behöfver en viss duglighet, en viss skicklighet, så förundrar det mig huru en sådan oduglig människja som Hamilton kan vara för Spektakelerna en så precieuse Varelse som han är. Så mycket mer som han ingen ting betyder å högsta ort, är föraktad och ansedd oduglig, och har intet annat appui [stöd] än Fersen och den difference man har för allt hvad teatern rör. — Har H^r Kanslirådet ej kunnat deterrera [snoka upp] någon som kan bli Chef för Kapellet? Hvertill Häffner duger kan H^r K:Rådet ej ha glömt. Det är omöjligt mer att få mig att tro, att man utom Kapellmästare kan ha ett Kapell — ens drägligt. — Dansören Delands kontrakt är slut. Jag

vet ej om han kommer att stadna kvar eller gå bort. Han har stora pretentioner; att få fri resa till Paris att underhållas der i några månader, att lära sig bli Ballettmästare, att Direktionen skall acceptera hans skulder, att han skall bli aktör i Operan och Opera Komiken med vilkor att sjelf välja roller; att bli premier Dansör och sjelf välja platsen; att bli Ballett-mästare en partage; att aldeles ej spela vid Dram. teat: — Ännu har ej Bⁿ Hamilton täckts betala de saker H^r Kanslirådet tog i Freyburg; ännu ligga de kvar i Lubeck. Jag har om dessa saker haft saftiga scener med honoim. — Ännu har ej Crælius fått ett runstyckes underhåll under sin resa. — Vi ha en vinter, hvars like jag ej minnes, ej starkare i köld än den förledna, men med urväder på urväder, en faslig snö, och intet len eller tö. — Herr K:Rådet vet väl redan händelsen med Bohman (Den svensken som utrikes blef så rik och satte sig ner i Danmark), hans arrestering, visiteringar af hans papper &c. Denna sak är Maçonno-politisk eller rättare kanske Illuminato-Maçonno-politisk; jag törs ej röra i den. — Svenska Akademien tilldömde i höstas Stora priset i Skaldekonsten åt Kullberg för ett poem öfver Alderdomen, Andra Guldpenningen åt Magister Choræus, för ett poem öfver Gref Ehrensvärd. Ett poem af Wallerius kalladt Korss-Riddarne får mycket beröm men intet pris. — Stora Priset i Wältaligheten fick Regnér, andra penningen en Sven Björk Svenson. Bägge hade äfven skrivit öfver Alderdomen; det är ett guldrikt ämne; det är ändå en tröst då man nalkas ditåt.

Nordforss.

Zusammenfassung

Im Anschluss an das 200-jährige Jubiläum der Stockholmer Oper im Januar 1973 wird hier ein langer, bisher unveröffentlichter Brief aus dem Jahre 1803 mit Kommentaren wiedergegeben, der den damaligen Verfall der Oper unter König Gustaf IV. Adolf schildert. Dieser Sohn Gustafs III., des warmen Beschützers der Künste in Schweden und energischen Fürsprechers des Theaters, war kulturell nur wenig und an der Oper überhaupt nicht interessiert. Im Gegenteil war ihm sogar das Operngebäude selbst verhasst, weil sein Vater dort 1792 während eines Maskenballs ermordet worden war. In den Jahren 1806–07 lag ein Beschluss des Königs vor, die Stockholmer Oper abzureissen und als Institution aufzuheben, was jedoch durch einige ihrer Funktionäre, darunter den Briefschreiber Carl Gustaf Nordforss selbst, verzögert und verhindert wurde.

Nordforss' Brief ist an den Freiherrn Niclas Edelcrantz (vorher Clewberg, 1754–1821) gerichtet, einen zuverlässigen Beamten, der literarisch und musikalisch sehr interessiert und 1804–10 Direktor der Stockholmer Oper war, und sich gerade infolge einer Studienreise in Paris befand. Der Brief ist eine einzige Klage über die schlechten Verhältnisse an der Oper, die Intrigen und den Mangel an Leitung und künstlerischer Zielsetzung. Als Kapellmeister amtierte damals nur C. F. Haeffner und dessen Sprachschwierigkeiten und ständige Kontroversen mit den Mitgliedern der Hofkapelle verbesserten die Situation keineswegs. Hierzu kommt, dass der König den antirevolutionären Emigranten aus Frankreich helfen wollte und ihnen erlaubte, sich auf dem Gebiet des Theaters und Balletts eine neue Existenz zu schaffen, wodurch sie (bei mittelmässigem Können) in Konkurrenz zu den hervorragenden einheimischen Kräften aus der Zeit Gustafs III. traten.

Eine Reihe von internationalen Kräften gaben Gastspiele in Stockholm, und Nordforss konnte von seinem Platz hinter den Kulissen ausführlich über Konzerte, Opernvorstellungen und persönliche Kontroversen berichten. Man findet bei ihm Notizen über den berühmten italienischen Choreographen F. Taglioni und den in Polen geborenen Geigenvirtuosen und Komponisten G. Giornowichi. Nordforss was selbst sowohl Dichter wie fleissiger Libretto-übersetzer und mit C. M. Bellman und dem berühmten Hofkapellmeister Gustafs III., J. M. Kraus, befreundet. Nach der Entthronung Gustaf IV. Adolfs erlebte Nordforss noch die Rehabilitierung der Oper mit u. a. E. Du Puy, der in der Doppelfunktion von Hofkapellmeister und hervorragendem Sänger u. a. intensiv für die Einführung von Mozarts Opern wirkte.